

The Gleaner

Vol 3 (1965)

Σχόλια

eranistes eranistes

doi: [10.12681/er.10558](https://doi.org/10.12681/er.10558)

Copyright © 2016, eranistes eranistes

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

eranistes, eranistes. (2016). Σχόλια. *The Gleaner*, 3, 283–288. <https://doi.org/10.12681/er.10558>

Αὐτὴ εἶναι ἡ ἰδιότητα πὸν ἀνήκει κατεξοχὴν στὸν Λάσκαρι· καὶ καθὼς ἦταν ἐναρμονισμένη μὲ τὴν ἀπουσία ὁποιουδήποτε σχολαστικισμοῦ καὶ ἐπιστημονικῆς ὑπεροφίας, ἀποκτοῦσε ἀκόμη μεγαλύτερο βάρος καὶ συνιστοῦσε τὴν ἐπιστημονικὴν του προσωπικότητα· οἱ ἀρετὲς του αὐτὲς πὸν εἶχαν ἐπίκεντρο τὴν βαθειὰ ἀφοσίωσίν του στὴν ἐπιστήμη, τὸν προφύλαξαν καὶ ἀπὸ τὸν πρῶτο καὶ ἀπὸ τὴν δεύτερη. Εἶναι ἐντελῶς χαρακτηριστικὸ γιὰ τὸ ἐπιστημονικὸ καὶ τὸ ἀνθρώπινο ἦθος του ὅτι ποτὲ δὲν ἐδίσταζε προκειμένου νὰ δηλώσει μιὰν ἄγνοιά του.

Τὶς ἀρετὲς αὐτὲς ἐγγώρισαν οἱ νεώτεροι συνεργάτες τοῦ Κέντρου Νεοελληνικῶν Ἑρευνῶν τὰ τέσσερα τελευταῖα χρόνια πὸν εἶχαν τὴν εὐκαιρία νὰ ζήσουν κοντά του—στὴν ἀρχὴ περισσότερο, ὕστερα ἀραιότερα, γιὰτὶ ὄλο καὶ πιὸ πολὺ ἔφευγε γιὰ τὴν Κέρκυρα. Αὐτὲς ἐδημιούργησαν τὴν ἀγαθὴ οἰκειότητα πὸν χαρακτήριζε τὴν ἐπαφὴν τους μαζί του καὶ αὐτὲς τοὺς ἐνέπνευσαν τὰ συναισθήματα ἀγάπης γιὰ τὸν Μιχαὴλ Λάσκαρι.

Αἰκ. Κουμαριανοῦ

Σ Χ Ο Λ Ι Α

ΟΙ ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Σὲ πρόσφατο τεύχος τοῦ περιοδικοῦ μας, παίροντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὴν ὠραία ἐργασία τῆς κυρίας Εὐρώς Layton-Zένιον, συμβολὴ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Harvard στὴν νεοελληνικὴ βιβλιογραφία, ἔκανα ἕναν παραλληλισμὸ μὲ τὶς ἰδιωτικὲς βιβλιοθήκες. Τὸ θέμα τῶν ἰδιωτικῶν βιβλιοθηκῶν, καὶ τῆς συμπαράστασης τὴν ὁποία μποροῦν νὰ προσφέρουν στὴν βιβλιογραφία καὶ στὸν συντονισμὸ τῶν σχετικῶν τεκμηριώσεών μας, εἶναι ἀπὸ τὰ πολὺ σημαντικὰ στὸν τόπο μας, σὲ ἕνα συλλογικὸ, δηλαδή, σῶμα, ὅπου ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία ἐξακολουθεῖ νὰ παίζει ρόλο οὐσιαστικὸ καὶ κάποτε ἀποφασιστικὸ. Τελευταῖα εἶχα τὴν εὐκαιρία νὰ προβῶ σὲ σχετικὴ ἀνακοίνωσιν ὅταν δημοσιευθεῖ θὰ τὰ ξαναποῦμε· στὸ μεταξὺ θὰ ἤθελα νὰ τονίσω, ἀπὸ ἄλλη ἀφορμὴ, τὴν σημασίαν τῶν ἰδιωτικῶν βιβλιοθηκῶν γιὰ τὴν παιδείαν μας. Ὁ ἀναγνώστης τοῦ τεύχους αὐτοῦ καταλαβαίνει ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν Προσθήκην τὴν ὁποία παρουσίασαν στὶς προηγούμενες σελίδες ὁ Ἀθανάσιος Χατζηδημὸς καί, συνεργάτης του, ὁ Γεώργιος Σῆμος.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξαρθεῖ ἐδῶ, σὲ ἕναν κύκλο τόσο εἰδικό, ἢ προσφορὰ τοῦ Ἀθανασίου Χατζηδήμου στὴν βιβλιογραφία μας· μὴ ἀρκεῖ νὰ θυμίσω τὴν, παλαιότερη, Σμυρναϊκὴ βιβλιογραφία (ποῦ, δυστυχῶς, δὲν ἐβγῆκε ὀλόκληρη σὲ μορφή ἀνατύπου, καὶ θὰ ἄξιζε ἴσως νὰ ξαναπαρουσιασθεῖ ἀκέρεια), καὶ τὸ Συμπλήρωμα στὸν ΙΗ' αἰῶνα τῆς Βιβλιογραφίας τοῦ Legrand, γιὰ τὸ ὁποῖο ἐγράφηκε ὅ,τι ἔπρεπε, ἐδῶ. Τώρα ὁ ἴδιος μᾶς δίνει Προσθήκες στὸν Γκίνη-Μέξα. Μὰ ἐκεῖνο ποῦ μ' ἐνδιαφέρει νὰ ἐξάρω εἶναι ὅτι μέγιστη μερίδα τοῦ ὄλου αὐτοῦ βιβλιογραφικοῦ ἔργου προέκυψε ἀπὸ τὴν βιβλιοθήκη τοῦ συντάκτη του. Ἐκπλήξη προκαλεῖ σὲ ὅποιον μελετᾷ προσεκτικὰ τὴν Βιβλιογραφία Γκίνη-Μέξα, τὸ ποσοστὸ τῶν βιβλίων ὅσα μᾶς εἶναι γνωστὰ ἀπὸ ἰδιωτικὲς καὶ μόνο βιβλιοθήκες: ἂν ὁ ἔλεγχος εἶχε περιορισθεῖ στὶς μεγάλες δημόσιες Βιβλιοθήκες τῆς Πρωτεύουσας ἢ καὶ τῶν ἐπαρχιακῶν κέντρων, θὰ ἔλειπαν πολλὰ καὶ ἀξιόλογα βιβλία.

Τὰ βιβλία, ὅπως καὶ τὰ μουσειακὰ ἀντικείμενα, ρέπουν πρὸς τὶς δημόσιες συλλογές, γιὰ λόγους ποῦ ἀνήκουν τόσο στὴν ἱστορία τῶν μουσείων καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν, ὅσο καὶ στὴν φύση τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου εἶδους τῶν συλλογῶν τούτων: ὑπάρχουν πάντοτε δωρητές, καὶ εἶναι ἐπόμενο αὐτοὶ νὰ προτιμοῦν τὶς ἐγγυήσεις τὶς ὁποῖες προσφέρει στὴν περίπτωση αὐτὴν τὸ δημόσιο, ἐνῶ, ἐξάλλου, θεωρητικὰ, ὅ,τι περνᾷ ἀπὸ τὰ εἶδη αὐτὰ στὴν κατοχὴ τοῦ δημοσίου, τουλάχιστον τοῦ ἐλληνικοῦ, δὲν ξαναβγαίνει εὐκολα. Ἔτσι, ἂν λογαριάσει κανεὶς καὶ τὴν φυσιολογικὴ φθορὰ, τοῦ χρόνου, τῆς κακίας τῶν καιρῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, μπορεῖ νὰ καταλήξει μὲ βεβαιότητα στὴν ἀντίληψη ὅτι ἡ ἀγορὰ ὀλοένα καὶ στραγγίζει περισσότερο ἀπὸ παλιὰ βιβλία ἢ ἀντικείμενα συλλεκτικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ὡστόσο δὲν πρέπει νὰ μᾶς ξεγελάει ἡ ὀργανικὴ σχέση ποῦ παρουσιάζεται ὡς ἕνα σημεῖο ἀνάμεσα στὰ μουσεῖα καὶ στὶς βιβλιοθήκες: ὑπάρχουν ἀναμεταξύ τους δύο βασικὲς διαφορὲς ἀναφορικὰ μὲ τοὺς θησαυροὺς τους· τὸ μουσειακὸ ἀντικείμενο εἶναι, σὲ μεγάλη ἀναλογία, μοναδικό, καὶ ἡ μελέτη στὴν ὁποία προσφέρεται ἐπαρκεῖ κανονικὰ νὰ γίνεται σύμφωνα μὲ ὅ,τι εὐχέρειες παρέχει ἕνα μουσεῖο, ἐνῶ τὸ ἔντυπο κανονικὰ φθάνει στὴν δημοσιότητα σὲ πολλὰ ἀντίτυπα, καὶ ἡ χρῆση του γιὰ σκοποὺς μελέτης εἶναι συχνὰ ἄρρηθμη καὶ προκαλεῖται σὲ ὄρες τοῦ χρόνου ἀπρόβλεπτες.

Δὲν εἶναι εὐκολο οὔτε σκόπιμο νὰ συμμορφώνεται ὁ χρῆστης τοῦ βιβλίου στοὺς κανονισμοὺς τῶν βιβλιοθηκῶν. Γιὰ τοῦτο στὶς καινούριες μεγάλες βιβλιοθήκες τοῦ ἐξωτερικοῦ, προβλέπεται κτηριακὰ

ἡ εὐχέρεια νὰ ἀπομονώνεται ὁ μελετητὴς σὲ ἀτομικὸ κελί, καὶ λειτουργικὰ ἡ εὐχέρεια νὰ προσπελάζει μόνος στὶς ἀποθήκες. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ πείρα ἔπεισε τοὺς ἀρμοδίους τῶν βιβλιοθηκῶν ὅτι τὸ ἔργο τους θὰ ἀποδώσει καλύτερα ἂν διεξάγεται ὑπὸ ὄρους πὸν νὰ θυμίζον στὸν μελετητὴ τὴν ἐργασία πὸν γίνεται στὸ σπουδαστήριό του. Ὅπου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διαρροθμισθεῖ ἔτσι ἡ μελέτη τοῦ βιβλίου, καλὸ εἶναι νὰ ἐνθαρρύνεται ἡ σύσταση ἰδιωτικῶν βιβλιοθηκῶν.

Καὶ πάλι ὅμως, δὲν εἶναι μόνον αὐτό, οὔτε εἶναι καὶ μόνον οἱ δυνατότητες τὶς ὁποῖες προσφέρει ἡ ἰδιωτικὴ βιβλιοθήκη καὶ ἡ κτήση τοῦ βιβλίου: ἀδιάκοπη παρουσία τῶν ἐργαλείων κοντὰ στὸν ἐργάτη, σημειώσεις ἐπάνω στὸ ἐντυπο, οἱ ὁποῖες ἐπιταχύνουν τὴν χρησιμοποίησή του περισσότερον παρὰ κάθε ἄλλο μέσον, κλπ. Ἐκεῖνο πὸν προέχει ἐπάνω ἀπὸ ὅλα εἶναι τοῦτο: νὰ καλλιεργοῦμε στὸν νέο λόγιον τὸν ἐθισμὸν σὲ μιὰ ζωὴ πὸν νὰ περιβάλλεται ἀπὸ τὸ ἐντυπο, νὰ τοῦ ἐνισχύουμε τὴν ἰδιάζουσα συγκίνηση τὴν ὁποία προκαλεῖ ἡ ἀναζήτηση στὰ παλαιοπωλεῖα καὶ ἡ εὔρεση. Πρέπει πάντοτε νὰ ἔχουμε στὸν νοῦ μας τὴν σημασία τῶν ἐρεθισμάτων αὐτῶν καὶ τὴν συμβολὴ τῆς καθοδηγημένης τύχης στὸν κόσμον τῶν δικῶν μας ἐρευνῶν. Τὴν χρησιμότητα τῶν ἰδιωτικῶν, ἀτομικῶν, βιβλιοθηκῶν ἔχουν ἀναγνωρίσει ἀκόμη καὶ τὰ καθεστῶτα ἐκεῖνα πὸν σὲ ὄλους τοὺς ἄλλους τομεῖς ἀποθαρρύνουν ἢ ἀπαγορεύουν τὴν ἀτομικὴ ἰδιοκτησία, δημιουργώντας, γιὰ ἀκέραιον τὸν πληθυσμὸν, ὄρους ἐξαιρετικὰ εὐνοϊκοὺς σχετικὰ μὲ τὴν κτήση βιβλίων κάθε λογῆς, ὄχι μόνον καινούριων ἀλλὰ καὶ παλιῶν. Ἡ μελέτη τοῦ βιβλίου δὲν εἶναι χρέος, δὲν εἶναι ἐπάγγελμα: εἶναι πάθος· καὶ τὸ πάθος τοῦτο πρέπει νὰ τὸ καλλιεργοῦμε μὲ ὄλους τοὺς ἐπιτρεπτοὺς τρόπους, ἂν θέλουμε νὰ δοῦμε τὴν μελέτη νὰ ζεῖ καὶ νὰ προάγεται.

Ἡ φυσιολογικὴ ζωὴ τοῦ ἐντύπου μέσα στὸν χρόνον εἶναι νὰ κυκλοφορεῖ. Νὰ ἐντάσσεται σὲ κάθε διαδοχικὴ γενεὰ σὲ πρωτότυπους συνδυασμούς, βρῖσκοντας πάντοτε νέους, παθιασμένους γιὰ ἀνάγνωση καὶ γιὰ μελέτη, κτήτορες, προσφέροντας ἀπροσδόκητες δυνατότητες ἐρευνητικῆς, ἀπὸ μόνῃ τὴν ἀνανέωση τοῦ περιβάλλοντός τους. Πρέπει νὰ ὑπάρχουν δημόσιες βιβλιοθήκες, προσιτὲς δηλαδὴ στὸν ἐρευνητή· καὶ τοῦτο γιὰ τόσους καὶ τόσο γνωστοὺς λόγους, πὸν δὲν ἀξίζει νὰ τοὺς ἀπαριθμήσουμε. Ἀλλὰ πρέπει ἐπίσης, ὅσο περνάει ἀπὸ τὸ χέρι μας, νὰ συντελοῦμε στὴν κυκλοφορίαν τῶν παλιῶν βιβλίων, παρεμποδίζοντας τὴν ὀλοένα καὶ μεγαλύτερη συσσωρεύσιν αὐτῶν στὶς

ἀποθῆκες τῶν δημοσίων βιβλιοθηκῶν ὅπου κατασταλάζουν σὲ πολλαπλά ἀντίτυπα καὶ χάνονται ἀπὸ τὸν ὀρίζοντα τῶν φυσικῶν κατόχων τους.

Θὰ ἤθελα νὰ θυμίσω, τελειώνοντας, τὴν μεγάλη προσφορὰ τῶν ἰδιωτικῶν Βιβλιοθηκῶν σὲ ὅ,τι ἀναφέρεται στὴν ἱστορία τοῦ ἐντύπου, εἴτε τοῦτο ἐξετάζεται σὰν φορέας παιδείας εἴτε σὰν μαρτυρία πνευματικῶν ἐνδιαφερόντων σὲ μιὰ συγκεκριμένη στιγμή ἢ καὶ σὲ ἕναν ὀρισμένον ἄνθρωπο. Ὅταν λείφουν τέτοιοι δεῖκτες ἀπὸ τὴν μελέτη τῆς πνευματικῆς ἱστορίας, θὰ ἔχει χαθεῖ ἕνα σπουδαῖο ὄργανο ἀπὸ τὸν ὄπλισμό μας: ὅλες οἱ προσπάθειες ποῦ ἔγιναν γιὰ νὰ ἀντικατασταθεῖ τὸ στοιχεῖο τοῦτο μὲ μελέτες στὰ βιβλία δανεισμοῦ τῶν βιβλιοθηκῶν εἴταν καταδικασμένες νὰ ἀποτύχουν, καὶ ἀπέτυχαν: γνωρίζουμε ἀπὸ τὴν πείρα μας ὅτι ὅπου δὲν ὑπάρχει κτήση βιβλίου, ὁ χρήστης βρίσκει πολλοὺς τρόπους νὰ ἱκανοποιεῖ τὶς ἀνάγκες του, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἕνας μόνον, καὶ ὄχι ὁ κύριος, εἶναι ὁ δανεισμός ἀπὸ τὶς δημόσιες βιβλιοθῆκες. Ἡ παρουσία τοῦ παλίου βιβλίου μέσα στὴν κοινωνία, ὄργανο, τεκμήριο, παρόρμηση, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἐνθαρρύνεται μὲ ὅσους τρόπους διαθέτει ἡ πολιτεία καὶ ἡ ὄργανωμένη ἀτομικὴ πρωτοβουλία.

Κ.Θ.Α.

ΟΔΗΓΟΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ
ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Τὴν φρονίδα τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας νὰ οργανώσῃ τὸ Μουσεῖο της καὶ νὰ καταστήσῃ, ὅσο τὸ δυνατὸ καλύτερα, προσοιτὲς στὸ κοινὸ τὶς πολῦτιμες γιὰ τὴν νεοελληνικὴ ἱστορία συλλογές της, ἔρχεται νὰ συμπληρώσῃ ἢ συνοπτικὴ εὐπαρουσίαστη ἔκδοση τοῦ εἰκονογραφημένου «Ὁδηγοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἱστορικοῦ Μουσείου» ἀπὸ τὸν Ι. Α. Μελετόπουλο, ἔφορο τοῦ Μουσείου.

Μιὰ σύντομη περίληψη τῆς ἱστορίας τοῦ Μουσείου περιλαμβάνεται στὸν πρόλογο, ὅπου παρακολουθεῖ κανεὶς τὶς περιπλανήσεις τῶν ἐκθεμάτων ὡς τὴν τελικὴ στέγασή τους στὸ κτήριο τῆς Παλαιᾶς Βουλῆς καὶ τὴν ἴδρυσή τοῦ σημερινοῦ Ἱστορικοῦ Μουσείου τῆς Νεω-

τέρας Ἑλλάδος. Ὅσοι ἀπὸ σχεδιάγραμμα μὲ τὴν κάτοψη τοῦ κτηρίου, ὅπου ἐμφανίζονται οἱ αἴθουσες καὶ οἱ διάδρομοι μὲ τὴν ἀντίστοιχη ἀρίθμησή τους, ἀκολουθεῖ σύντομη περιγραφή τῶν ἐκθεμάτων, τὰ ὁποῖα βρίσκονται στοὺς χώρους αὐτούς.

Ὡστόσο ὁ «Ὁδηγός» τοῦ Μουσείου ἀποτελεῖ κάτι περισσότερο ἀπὸ ἕναν ἀπλὸν κατάλογο: εἶναι καὶ ἕνα χρήσιμο βοήθημα γιὰ τοὺς μελετητὲς τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας, παρουσιάζοντας ἀναλυτικὰ τὶς ἀξιόλογες συλλογές τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας—δυστυχῶς ὄχι ὅλες, γιὰτὶ δὲν ἐπαρκεῖ ὁ χώρος τοῦ Μουσείου. Τὴν δυσχέρεια αὐτὴ προσπάθησαν νὰ ὑπερβικήσουν οἱ ἐπεύθυννοι, μὲ τὴν ὀργάνωση περιοδικῶν Ἐκθέσεων μὲ συγκεκριμένο θέμα, ὅπου παρουσίασαν στὸ εὐρύτερο κοινὸ

καί μεγάλο μέρος τῶν ἐκθεμάτων, ἀπό ἐκεῖνα πού δὲν ἀνήκουν στή μόνιμη ἐκθεση. Ἡ ἐπιτυχία στήν ὀργάνωση καί στό ἀποτέλεσμα τῶν περιοδικῶν αὐτῶν ἐκθέσεων, θά πρέπει νά τοὺς παροτρύνη νά τίς συνεχίσουν. Οἱ ἐκδηλώσεις αὐτές ἔχουν ἤδη μνημονευθῆ σέ προηγούμενα τεύχη τοῦ «Ἐραριστῆ» (βλ. τόμ. Α', 1963, τεῦχ. 2 καί τεύχ. 3/4, καί τόμ. Β', 1964, τεύχος 11).

Μεῖ ἀφορμὴ τὴν παρουσίαση τοῦ «Ὁδηγοῦ» μᾶς δίνεται ἡ εὐκαιρία νά ἐκφράσουμε μιὰν εὐχή: νά συναχθοῦν ἢ νά συμπληρωθοῦν οἱ κατάλογοι ὄλων τῶν συλλογῶν τῆς Ἐταιρείας, καί ἐκείνων δηλ. πού βροσκοῦνται σίς ἀποθηκῆς: τοῦτο θά βοηθοῦσε οὐσιαστικά στήν ἀξιοποίησή τους—πού εἶναι ἄλλωστε ὁ σκοπὸς γιὰ τὸν ὁποῖο ἔχουν συγ-

κεντρωθῆ στήν Ἱστορική καί Ἐθνολογική Ἐταιρεία.

Λ. Δ.

Ο ΤΡΙΤΟΣ ΤΟΜΟΣ

Μετὸ 19ο τεύχος τοῦ Ἐραριστῆ θά διανεμηθοῦν οἱ πίνακες περιεχομένων, τὰ εὐρετήρια καί τὸ ἐξώφυλλο τοῦ τρίτου τόμου.

ΓΙΑ ΤΑ ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΟΜΕΑ

Δυσχέρεις ὀργανωτικὲς ἀναφορικά μετὴν εἰσπραξὴ ἐστέρησαν πολλὰ μέλη τοῦ ΟΜΕΑ ἀπὸ τὴν εὐχέρεια καταβολῆς τῆς συνδρομῆς τους γιὰ τὸ 1965 ἢ καί γιὰ τὸ 1964. Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ὁ ΟΜΕΑ ἔχει οἰκονομικὴ ἄνεση συνθέτει μάλιστα τὴν ἀντίθετη εἰκόνα. Ἔτσι, ὥσπου νά βρεθοῦν εἰσπράκτορες, παρακαλοῦνται τὰ μέλη νά φροντίσουν μόνον τους νά καταβάλουν τίς συνδρομὲς τους.

ΕΠΙΛΟΓΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Βιβλιογραφοῦνται ἔντυπα μὲ χρονολογία ἐκδοσης 1965

Σπύρου Ν. Ἀβούρη, *Τὰ Ἐκκλησιαστικά τῆς Ἑπιανήσου 1815-1867*. Ἀθήναι 1965, 8ο, σ. 117+3 ἄ. ἄ.

Πάνου Ι. Βασιλείου, *Τὸ μοναστήρι Προσοῦ* [Συμπληρωμένο ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ «Ρουμελιώτικο Ἡμερολόγιον» 1965, σελ. 81-99], Ἀθήνα 1965, 8ο, σ. 21+11 ἄ. ἄ. + 12 εἰκόνες.

Κ. Ι. Γιαννακόπουλος, *Ἑλληνες λόγιοι εἰς τὴν Βενετίαν*. Μελέται ἐπὶ τῆς διαδόσεως τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην. Μετάφρασις Χ. Γ. Πατρινέλη. Ἀθήναι 1965, 8ο, σ. 294+2 ἄ. ἄ.

Ν. Π. Δελιαλῆ, *Ἰδρυτικά ἔγγραφα περὶ τῆς ἐλληνικῆς σχολῆς Βελβετιοῦ*. Ἀνάτυπον τοῦ 5' τόμου τῶν «Μακεδονικῶν» (παράρτημα 3). Θεσσαλονίκη 1965, 8ο, σ. 266-272.

Johannes Irmischer, *Edward Gibbon und das deutsche Byzanzbild* [Ἀνάτυπο ἀπὸ τὴν «Klio» τ. 43-45, Berlin 1965, 8ο, σ. 537-559].

Bruno Lavagnini, *Solomos e l'Inno di Garibaldi* [Ἀνάτυπο ἀπὸ τὰ «Rendiconti della Classe di Scienze morali, storiche e filologiche» τῆς Ἐθνικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Lincei, serie VIII, vol. XIX, fasc. 7-12, - Luglio - Dicembre 1964], Roma 1965, 8ο, σ. 231 - 242.

- Στυλ. Σ. Μπαϊρακτάρη, 'Ο πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄ καὶ ἡ μετάφρασις τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Ἀθήναι 1965, 8ο, σ. 16.
- Δημητρίου Π. Πασχάλη, [α] *Περιηγηταὶ ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ ΙΒ΄ μέχρι τοῦ Κ΄ αἰῶνος*—[β] *Βοεβόδαι, κοτζαμπάσηδες, καπουκεχαριάδες, καντσιλιέροηδες, σύνδικοι, ἐπίτροποι καὶ γραμματικοὶ τῆς νήσου Ἄνδρου. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἐπετηρίδος τῆς Ἐταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν, τόμος Δ΄, 1964. Ἐν Ἀθήναις 1965, 8ο, σ. 231 - 324 καὶ 325 - 352 ἀντιστοιχῶς.*
- Μάρκου Ρενιέρη, *Κύριλλος Λούκαρις ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Ἐν Ἀθήναις 1859* [Φωτοτυπικὴ ἐπανέκδοσις εἰς περιωρισμένον ἀριθμὸν ἀντιτύπων. Βιβλιοπωλεῖον Νότη Καραβία, Ἀθήναι MCMLXV, 8ο, σ. 76].
- Vincenzo Rotolo, *Libistro e Rodamne, romanzo cavalleresco bizantino. Introduzione e versione italiana*
- di —. *Κείμενα καὶ μελέται Νεοελληνικῆς Φιλολογίας*, [ἀρ.] 22. Ἀθήναι 1965, 8ο, φ. 4 ἄ.ἄ.+σ. XVI+60+2 ἄ.ἄ.
- Nikolai Todorov, *L' Hetairie Philiki et les Bulgares. Académie des Sciences de Bulgarie. Institut d' Études balkaniques. Sofia 1965, 8ο, σ. 169+1 ἄ.ἄ.* [βουλγαρικὰ μὲ γαλλικὴ περίληψη].
- Demetrios Tsakonas, *Geist und Gesellschaft in Griechenland. Bonn 1965, 8ο μικρὸ, σ. 190.*
- I. Μ. Χατζηφώτη, *Ἄνθιμος Γαζῆς (1758-1828). Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του. Ἐν τάξει παραρτήματος: Constantin Vardalachos (1775 - 1830, Μικρὸ μνημόσυνο, γαλλιστί).* Ἐκδόσεις τοῦ Ἰνστιτούτου τῶν Ἀνατολικῶν Σπουδῶν τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Ἀλεξανδρείας, Ἀριθμὸς 14. Ἀλεξανδρεία 1965, 8ο, σ. 97-134+6 ἄ.ἄ. + 1 εἰκόνα [Ἀνάτυπον ἐκ τῶν ἀ'Αναλέκτων], 14 (1965), σσ. 97 - 129, 130 - 134].